

Ст. викладач, Мохонько Г.А.
Видавничо-поліграфічний інститут
Національний технічний університет України «КПІ»

ЕКОНОМІЧНА СТІЙКІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ВИДАВНИЧО-ПОЛІГРАФІЧНОЇ ГАЛУЗІ: ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ

В статті обґрунтовується необхідність проведення оцінювання економічної стійкості підприємства. Розкриті існуючі методологічні підходи до оцінювання економічної стійкості підприємства.

In the article grounded the necessity of estimation of economic stability of enterprise. The existent methodological approaches of estimation of economic stability of enterprise are exposed.

Постановка проблеми. Умовою життєдіяльності підприємства видавничо-поліграфічної галузі (ВПГ) й основою його розвитку в конкурентному середовищі є забезпечення економічною стійкістю, значення якої в умовах всесвітньої кризи зростає.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. На сьогодні були проведені дослідження стійкості підприємств різних сфер діяльності: сільське господарство, машинобудівельний комплекс, будівельна сфера, поліграфічна діяльність та ін.

Різні аспекти проблеми дослідження економічної стійкості знайшли своє відображення в працях багатьох вітчизняних і зарубіжних авторів. Так, Поліщук О.А. проводив дослідження теоретико-методологічних основ оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств [14, с.367-374]. Питанням управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі машинобудівного комплексу) займався Іванов В.Д. [8]. Козирева О.В., Жуков П.П. розглядали організаційно-економічну стійкість підприємств в умовах ринку [9, с.335-340]. Фактори, що впливають на економічну стійкість підприємства вивчали Гречаний В.В., Мизнікова Т.М. [3, 11].

Проводячи власні дослідження, вчені України та зарубіжжя приділяють значну увагу і розробці методик оцінювання економічної стійкості підприємств.

Зокрема, пропонує власну методику моделювання економічної стійкості промислових підприємств Анохін С.Н. [1]. Зайцев О.М. розробив оцінку економічної стійкості підприємств на прикладі промисловості будівельних матеріалів [5].

Формулювання цілі статті. На теперішній час серед економістів відсутня єдина точка зору щодо методики проведення оцінки економічної стійкості підприємства. Це обумовлює необхідність проведення даного дослідження, метою якого є обґрунтування необхідності та дослідження методологічних підходів до оцінювання економічної стійкості підприємств ВПП.

Виклад основного матеріалу. Забезпечення економічної стійкості підприємства ВПП вимагає вирішення багатьох складних задач, серед яких велике значення має проведення її оцінювання.

Оцінювання - це результат визначення та аналізу якісних і кількісних характеристик об'єкта, що ним управляють (керують), а також самого процесу управління ним. Воно дає можливість установити, як працює підприємство, чи досягаються поставлені цілі, як зміни й удосконалення в процесі управління впливають на повноту використання потенціалу підприємства, його ефективність [4, с.104].

За думкою Іванова В.Л. в розробці методичного апарату оцінки економічної стійкості підприємств є декілька проблем:

1. визначення набору індикаторів оцінки стійкості;
2. відсутність граничних критичних значень показників стійкості;
3. недостатня інформаційна статистична база для проведення аналізу стійкості;
4. недосконалість методів розрахунку сукупного ризику втрати стійкості. Процедури, що застосовуються в цей час, здійснюють зважування основних показників діяльності підприємства при формуванні інтегрального показника, виключно суб'єктивні;
5. інтерпретація отриманих результатів оцінки стійкості [9, с.98].

Цей список можна доповнити проблемами, що підкреслює Кондратьєва О.В.:

- існують труднощі прогнозування рівня економічної стійкості підприємства на короткострокову перспективу;
- не існує комплексного (інтегрального) показника економічної стійкості

підприємства [10].

Найбільш розповсюджена оцінка економічної стійкості підприємства – це методика оцінки його фінансово-економічної стійкості. Зокрема, широко висвітлене в наукових працях питання, окрім оцінки фінансової стійкості підприємства, ще й аналізу його фінансового стану та ймовірністю банкрутства. В основному стійкість підприємства пов'язують саме зі стійкістю його фінансового стану, ймовірністю банкрутства [15].

У зарубіжній і вітчизняній економічній літературі пропонується декілька відмінних методик і математичних моделей оцінки стійкості і діагностики імовірності настання банкрутства комерційних організацій. Перші дослідження аналітичних коефіцієнтів для прогнозу можливих ускладнень в фінансовій компанії проводилися в США ще на початку тридцятих років минулого століття. У сучасній практиці фінансово-господарської діяльності зарубіжних фірм для оцінки імовірності банкрутства найбільш широке застосування отримали моделі, розроблені Е.Альтманом і У.Бівером [8].

Вперше 1968 року професор Нью-Йоркського університету Е.Альтман запропонував таку модель оцінки ризику банкрутства і кредитоспроможності підприємства:

$$z = 1,2x_1 + 1,4x_2 + 3,3x_3 + 0,6x_4 + 1,0x_5 \quad (1),$$

де x_1 – співвідношення власного оборотного капіталу й суми активів; x_2 – відношення суми прибутку до сплати податків і відсотків за кредит до суми активів; x_3 – відношення суми прибутку до сплати податків і відсотків за кредит до суми активів; x_4 – співвідношення ринкової вартості власного капіталу і позикового капіталу; x_5 – співвідношення виручки від реалізації і суми активів.

Якщо $Z < 1,81$ – імовірність банкрутства велика; якщо $1,81 < Z < 2,675$ – середня; якщо $2,675 < Z < 2,99$ – мала.

Пізніше, 1983 р., Альтман отримав модифікований варіант своєї формули для компаній, акції яких не котирувалися на біржі:

$$z = 0,717x_1 + 0,847x_2 + 3,107x_3 + 0,42x_4 + 0,995x_5 \quad (2),$$

де x_4 – співвідношення балансової вартості власного і позикового капіталу. Граничне значення $Z = 1,23$.

Проте 1972 р. професор К.Лісс запропонував таку формулу:

$$z = 0,063x_1 + 0,092x_2 + 0,057x_3 + 0,001x_4 \quad (3),$$

де x_1 – співвідношення оборотних активів і суми активів; x_2 – співвідношення прибутку від реалізації й суми активів; x_3 – співвідношення нерозподіленого прибутку й суми активів; x_4 – співвідношення власного й позикового капіталу. При цьому граничне значення $Z=0,037$.

Інший вчений – професор Единбурзького університету Р.Таффлер – 1997 р. запропонував формулу:

$$z = 0,53x_1 + 0,13x_2 + 0,18x_3 + 0,16x_4 \quad (4),$$

де x_1 – співвідношення прибутку від реалізації й короткострокових зобов'язань; x_2 – співвідношення оборотних активів і суми зобов'язань; x_3 – співвідношення короткострокових зобов'язань і суми активів; x_4 – співвідношення виручки від реалізації й суми активів.

Аналіз моделей оцінки ймовірності банкрутства показав, що вони не зовсім прийнятні для українських підприємств. Причому специфіка структури капіталу кожної галузі потребує розроблення окремих моделей.

Оцінка ймовірності банкрутства за описаними вище моделями дала більш-менш реальний результат для поліграфічних підприємств за моделлю Таффлера.

Міністерство фінансів України для вітчизняних підприємств затвердило таку дискримінантну функцію:

$$z = 1,04x_1 + 0,75x_2 + 0,15x_3 + 0,42x_4 + 1,8x_5 + 0,06x_6 - 2,16 \quad (5),$$

де x_1 – коефіцієнт покриття; x_2 – коефіцієнт фінансової автономії; x_3 – коефіцієнт оборотності активів; x_4 – коефіцієнт рентабельності операційного продажу; x_5 – коефіцієнт рентабельності активів; x_6 – коефіцієнт оборотності позикового капіталу.

Якщо $Z < -0,55$, це означає, що фінансовий стан підприємства незадовільний (передкризовий або кризовий); якщо $-0,5 < Z < 0,55$ – необхідний додатковий аналіз; якщо $Z > 0,55$ – фінансовий стан підприємства задовільний [13, с.174-176].

Ми будемо дотримуватися точки зору, згідно якої економічну стійкість розглядається ширше, ніж просто фінансова складова, оскільки в цьому випадку не пояснюються причини і умови, які привели до отриманим результатам, тобто не відображені ресурси, а саме економічний потенціал підприємства – основа його економічної стійкості.

Різноманітність методик оцінювання економічної стійкості підприємства, їх побудова базується на тому, які конкретні показники діяльності підприємств

потрібно вважати показниками його економічної стійкості.

З метою розробки показників, що всесторонньо характеризують економічну стійкість, ряд вчених базуються на визначенні складових економічної стійкості (табл.1).

Таблиця 1

Аналіз методик оцінки економічної стійкості підприємства зарубіжних та вітчизняних вчених

Автор (джерело)	Зміст економічної стійкості підприємства	Складові
Анохін С.Н. [1].	это такое равновесное состояние промышленного предприятия, при котором экономические и управленческие решения способны регулировать основные факторы устойчивого положения предприятия: управления, производства, финансов, персонала и стратегии в заданных пределах риска	<ul style="list-style-type: none"> - управлінська стійкість - виробнича стійкість - фінансова стійкість - соціальна стійкість - стійкість ділової активності - стійкість рентабельності
Брянцева И.В. [2].	формується в процесі виробництва, забезпечується на етапах реалізації та розподілу продукції	<ol style="list-style-type: none"> 1. виробничо-технічна <ul style="list-style-type: none"> - стійкість техніко-технологічного рівня - стійкість кадрового складу - стійкість рівня організації виробництва 2. фінансово-економічна <ul style="list-style-type: none"> - фінансова стійкість - стійкість ділової активності - стійкість рівня рентабельності
Єзерська С.Г [7].	характеристика статички исследуемого явления, то есть способность экономической подсистемы в определенный момент сохранять свою целостность и одновременно создавать предпосылки для прогрессивного (эффективного) развития даже в условиях негативных воздействий факторов внешней среды	<ul style="list-style-type: none"> - виробнича складова (кадрова, матеріальна) - фінансово-економічна складова (маркетингова, фінансова)
Поліщук О.А. [14].	здатність оптимально використовувати свій потенціал, що дозволяє швидко адаптуватися до динамічних змін зовнішнього середовища, в довгостроковій перспективі задовольняючи потреби всіх учасників господарської діяльності.	<ul style="list-style-type: none"> -виробнича, -ресурсна, - фінансова, - ринкова, -інтерфейсна, - соціальна, - екологічна
Іванов В.Д. [8].	здатність його економічної системи не відхилятися від свого стану (статистичного або динамічного) при різних внутрішніх і зовнішніх дестабілізуючих впливах за рахунок ефективного формування і використання фінансових, виробничих і організаційних механізмів	<ul style="list-style-type: none"> - зовнішня складова - внутрішня складова: <ol style="list-style-type: none"> 1. фінансово-економічна 2. виробничо-економічна 3. організаційно-економічна

Зайцев О.Н [5].	это такое состояние предприятия, при котором сохраняется способность эффективного функционирования и стабильного прогрессивного развития при негативном воздействии внешней среды	<ul style="list-style-type: none"> - техніко-технологічна - соціальна - організаційна - фінансово-економічна
-----------------	---	--

Більшість наведених авторів розглядають соціальну та екологічну стійкість як елемент економічної стійкості. За нашою думкою це є рівнозначні складові, адже саме сукупність економічної, соціальної та екологічної формує рівень загальної стійкості підприємства (табл.2).

Зазначені складові стійкості характеризують з різних сторін стан і розвиток підприємства ВПГ, при цьому вони тісно взаємопов'язані і впливають один на одного і на головний показник – економічну стійкість. І можна сказати, що тільки взяті в комплексі окремі підсистеми дозволяють судити про загальну стійкість діяльності підприємства та про її розвиток.

Таблиця 2

Складові стійкості підприємства ВПГ

Складові	<i>Соціальна стійкість</i>	<i>Економічна стійкість</i>	<i>Екологічна стійкість</i>
Підсистеми	<ul style="list-style-type: none"> • Трудовий потенціал • Соціальна інфраструктура 	<ul style="list-style-type: none"> • Сировинна • Виробнича • Фінансова • Управлінська • Маркетингова • Інвестиційна 	
Елементи	<ul style="list-style-type: none"> • Кваліфікація персоналу • Віковий склад • Мотивація праці • Умови праці • Забезпеченість об'єктами соціальної інфраструктури підприємства 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Сировинна, матеріали ▪ Основні виробничі та оборотні фонди ▪ Технологічний персонал ▪ Нематеріальні фонди ▪ Фонди обігу ▪ Система управління ▪ Організаційна структура ▪ Масштаб ринку ▪ Обсяг продаж ▪ Конкуренція ▪ Наявність портфелю замовлень ▪ Інвестиції 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Рівень екологічної безпечності продукції підприємства ▪ Застосування ресурсозберігаючих та природоохоронних технологій ▪ Безпечність умов праці на підприємстві

Хорев А.І., Полозова А.Н., Фролова Н.В. при визначенні економічної стійкості підприємства розглядають ще організаційний аспект [17]. Вони

вважають, що «господарство будь-якої комерційної організації неправомірно розглядати у відриві від її зовнішнього та внутрішнього середовища», яке за їх думкою і характеризує організаційну складову стійкості [7].

А.І. Хорев зі співавторами вивели нормативне співвідношення, яке відображає умову стійкого розвитку промислового підприємства [17, с.79].

$$T_{п} > T_{в} > T_{витрат} > T_{оз} > T_{оф} > T_{ч}, \quad (6)$$

де $T_{п}$ – темп росту прибутку; $T_{в}$ – темп росту виручки; $T_{витрат}$ – темп росту витрат; $T_{оз}$ – темп росту оборотних засобів; $T_{оф}$ – темп росту основних фондів; $T_{ч}$ – темп росту чисельності робітників.

За думкою Єзерської С.Г в даній методиці визначається тільки характер економічного розвитку підприємства, а не рівень його економічної стійкості на певний момент часу [7].

Ряд вчених не виділяють в рамках економічної стійкості підприємства окремі складові, за яким потім формується набір показників оцінки. Зокрема, Золотов А. запропонував певний перелік показників, що відображають негативні моменти, тенденції економічної діяльності підприємства. В основному цей перелік складається з показників, що характеризує фінансову складову господарської діяльності підприємства. Автор вказує на те, що в кожному конкретному випадку на основі методу експертних оцінок необхідно відібрати із запропонованого переліку ті показники, які відповідають специфіці підприємства в конкретній економічній ситуації. Після відбору показників відбувається їх ранжування (визначення значимості) також експертних шляхом [6].

Стоянови Е.А. і Е.С. виділяють 16 показників економічної стійкості підприємства: рентабельність власних засобів, запас фінансової стійкості підприємства, ефект фінансового важеля, плече фінансового важеля, коефіцієнти маневрування власних засобів, накопичення амортизації, фінансової незалежності, довготривалого залучення позикових засобів, реальної вартості основних і матеріальних оборотних засобів, покриття інвестицій, співвідношення залучених засобів і здатності самофінансування, співвідношення здатності самофінансування і додаткової вартості [16].

Пергамент М.Д. [12] пропонує оцінку проводити за шістьма показниками: завантаження підприємства, прибутковість, технічна оснащеність, ефективність управління, фінансове положення, ділова активність. І в кінці розраховує коефіцієнт економічної стійкості (інтегральний показник), як середнє геометричне показників економічної стійкості.

Висновки. Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки:

1. Однією з проблем оцінки економічної стійкості є слабка методична підтримка, відсутність у економістів підприємств якісного інструментарію вибору різних варіантів управлінських рішень;

2. Було виявлено, що різноманітність методик, їх побудова базується на тому, які конкретні показники діяльності підприємств потрібно вважати показниками його економічної стійкості;

3. З'ясовано, що ряд авторів при виборі показників базуються на визначенні складових економічної стійкості, що відображають окремі аспекти економіки промислового підприємства. Перелік складових вар'юється у різних авторів і визначається їх розумінням сутності і значенням економічної стійкості в діяльності підприємства. Було запропоновано при дослідженні стійкості ВПП розглядати в сукупності соціальну, економічну та екологічну стійкість.

4. Був досліджений напрям оцінювання, який не передбачає поділ економічної стійкості на складові. Вчені, які дотримуються цього принципу, визначають власний перелік показників, що найбільш повно характеризує діяльність підприємства тієї чи іншої галузі.

Потребують подальшого дослідження визначення показників та критеріїв кожної складової економічної стійкості ВПП для розробки методики її оцінки з метою досягнення стійкого розвитку підприємства видавничо-поліграфічної галузі.

Список літератури

1. Анохин С.Н. Методика моделирования экономической устойчивости промышленных предприятий в современных условиях. – Саратов: Саратов.гос.техн.ун-т, 2000. – 40с.
2. Брянцева И.В. Рейтинговая оценка экономической устойчивости строительного предприятия // Экономика строительства. 2002. - №11.- С.20-27.
3. Гречаный В.В. Экономическая устойчивость предприятия и факторы ее стабилизации // Коммунальное хозяйство городов. – 2000. - №26. – С.157-159.
4. Гринькова В.М., Козирева О.В. Соціально-економічні проблеми інноваційного розвитку підприємств: Монографія. – Х.: ВД «ІЖЕК»,

2006. – 192с.

5. Зайцев О.Н. Оценка экономической устойчивости промышленных предприятий (на примере промышленности строительных материалов) // Автореф. дис. –Хабаровск, 2007. – 23с.
6. Золотов А.А. Оценка устойчивости функционирования и развития предприятий нефтегазовой промышленности // Автореф. на соиск.уч.ст.канд.экон.наук. – Пермь, 2003. – 25с.
7. Езерская С.Г. Экономическая устойчивость промышленного предприятия: методологические аспекты и методы оценки// Автореф. на соиск. уч. ст. канд. экон.наук. – Иваново, 2004. – 20с.
8. Иванов В.Л. Управління економічною стійкістю промислових підприємств (на прикладі підприємств машинобудівного комплексу) / Східноукр. нац. ун-т ім. В.Даля; [Відп. ред. Уманський О.М.] — Луганськ, 2005. — 266 с.
9. Козирева О. В., Жуков П.П. Організаційно-економічна стійкість підприємства в умовах ринку // Коммунальное хозяйство городов. — К., 2004. — Вып.56: Сер.: Экономические науки. — С.335–340.
10. Кондратьева Е.В.Комплексная оценка экономической устойчивости промышленного предприятия// Автореф. на соиск. уч. ст. канд. экон.наук. – Челябинск, 2004. – 28с.
11. Мызникова Т.Н. Факторы формирования экономической устойчивости агропредприятия // Вестник Челябинского государственного университета: научный журнал. Серия 7 Государственное и муниципальное управление. – 2005. - № 1(4). – С.57-60
12. Пергамент М.Д.Управление экономической устойчивостью оптографических предприятий // Автореф. на соиск. уч. ст. канд. экон.наук. – М., 2005.- 26с.
13. Передерієнко Н.І., Котляревський Я.В., Дем'яненко О.М. Фінансовий менеджмент: підруч.для студ.вищ.навч. закл. – Л.: УАД, 2008. – 200с.
14. Поліщук О. А. Теоретико-методологічні основи оцінки економічної стійкості сільськогосподарських підприємств // Економіка: проблеми теорії та практики. — Д., 2007. — Вип.225, т.2. — С.367–374.
15. Родионова В.М., Федотова М.А. Финансовая устойчивость предприятия в условиях инфляции. – М.: Изд-во «Перспектива», 1995. – 98с.

16. Стоянова Е.С. Финансовый менеджмент: Российская практика. – М.: Перспектива, 1995. – 308с.
17. Хорев А.И., Полозова А.Н, Фролова Н.В, Управление организационно-экономической устойчивостью хлебопекарных организаций. – Воронеж: Центрально-Черноземное книжное издательство, 2002. – 201с.